

SCIENTIFIC COMMITTEE / BİLİMSEL KOMİTE

CATHERINE BALMELLE (CNRS PARIS-FRANSA/FRANCE), JEAN-PIERRE DARMON (CNRS PARIS-FRANSA/FRANCE), MARIA DE FÁTIMA ABRAÇOS (UNIVERSITY NOVA OF LISBON – PORTEKİZ/PORTUGAL), MARIA DE JESUS DURAN KREMER (UNIVERSITY NOVA OF LISBON – PORTEKİZ/PORTUGAL), MICHEL FUCHS (LAUSANNE UNIVERSITY – İSVİÇRE/SWISS), KUTALMIŞ GÖRKAY (ANKARA ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), ANNE-MARIE GUIMIER-SORBETS (AIEMA – FRANSA/FRANCE), WERNER JOBST (AUSTRIAN ACADEMY OF SCIENCES – AVUSTURYA/AUSTRIA), İ. HAKAN MERT (BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), MARIA LUZ NEIRA JIMÉNEZ (UNIVERSIDAD CARLOS III DE MADRID - İSPANYA- SPAIN), ASHER OVADIAH (TEL AVIV UNIVERSITY – İSRAİL/ISRAEL), MEHMET ÖNAL (HARRAN ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), DAVID PARRISH (PURDUE UNIVERSITY – A.B.D./U.S.A), GÜRÇAN POLAT (EGE ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), MARIE-PATRICIA RAYNAUD (CNRS PARIS – FRANSA/FRANCE), DERYA ŞAHİN (BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), MUSTAFA ŞAHİN (BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), Y. SELÇUK ŞENER (GAZİ ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), EMİNE TOK (EGE ÜNİVERSİTESİ – TÜRKİYE), PATRICIA WITTS (AIEMA- BİRLEŞİK KRALLIK/UNITED KINGDOM), LİCİNIA N.C. WRENCH (NEW UNIVERSITY OF LISBON – PORTEKİZ/PORTUGAL)

OFFPRINT / AYRIBAŞIM

JMR

Volume 11

2018

Bursa Uludağ University Press
Bursa Uludağ University Mosaic Research Center
Series - 3
JMR - 11

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Prof. Dr. Yusuf ULCAY

AIEMA TÜRKİYE

Mustafa ŞAHİN

Derya ŞAHİN

Hazal ÇITAKOĞLU / Nur Deniz ÜNSAL

JMR PERIODICAL

Mustafa ŞAHİN

Derya ŞAHİN

Hazal ÇITAKOĞLU / Nur Deniz ÜNSAL / Serap ALA

BOARD OF REFEREES OF THIS VOLUME

Maria de Fátima ABRAÇOS, Babür M. AKARSU, José Mª ÁLVAREZ MARTÍNEZ, Mordechai AVIAM, Jesús BERMEJO TIRADO, Ahmet BİLİR, Lilian BROCA, Birol CAN, Jean-Pierre DARMON, Maria de Jesus DURAN KREMER, Nurit FEIG, Michel FUCHS, Marco GIUMAN, Kutalmış GÖRKAY, Gian Luca GRASSIGLI, Michael GREENHALGH, Lih HABAS, Işıl Rabia İŞIKLIKAYA-LAUBSCHER, Maria Luz Neira JIMÉNEZ, Liora KOLSKA-HOROWITZ, Maja KRAMER, Filomena LIMÃO, Jason LUNDOCK, M. Justino P. MACIEL, İbrahim Hakan MERT, Demetrios MICHAELIDES, Guadalupe López MONTEAGUDO, Eric MORVILLEZ, Elda OMARI, Asher OVADIAH, Mehmet ÖNAL, Aysegül ÖZBEK, Hatice PAMİR, David PARRISH, Víctor REVILLA CALVO, Valeria RIVANO, Brigitte STEGER, Derya ŞAHİN, Jesús Bermejo TIRADO, Sebastián VARGAS VÁZQUEZ, Patricia WITTS, Will WOOTTON, Licinia N.C. WRENCH

AIEMA - Türkiye is a research center that aims to study, introduce and constitute a data bank of the mosaics from the ancient times to the Byzantine period. The best presentation of the mosaics of Turkey is the ultimate goal of this center functioning depending on AIEMA. A data bank of Turkey mosaics and a corpus including Turkey mosaics are some of the practices of the center. Additionally, this center also equips a periodical including the art of ancient mosaics and original studies namely JMR.

The JMR (Journal of Mosaic Research) is an international journal on mosaics, annually published by the Bursa Uludağ University Mosaic Research Center. The aim of this journal is to serve as a forum for scientific studies with critical analysis, interpretation and synthesis of mosaics and related subjects. The main matter of the journal covers mosaics of Turkey and other mosaics related to Turkey mosaics. Besides, the journal also accommodates creative and original mosaic researches in general. Furthermore, together with articles about mosaics, the journal also includes book presentations and news about mosaics.

JMR is a refereed journal. The manuscripts can be written in English, German, French or Turkish. All authors are responsible for the content of their articles.

JMR is indexed as a full text by EBSCO since 2009; by TÜBİTAK - ULAKBİM Social Sciences Databases since 2014 and by Clarivate Analytics (Thomson Reuters) - Emerging Sources Citation Index (ESCI) since 2016. Articles are published with DOI number taken by Crossref.

JMR is published each year in November.

It is not allowed to copy any section of JMR without the permit of Mosaic Research Center. Each author whose article is published in JMR shall be considered to have accepted the article to be published in print and electronic version and thus have transferred the copyrights to the Journal of Mosaic Research.

The abbreviations in this journal are based on German Archaeological Institute publication criteria, Bulletin de l'Association internationale pour l'Etude de la Mosaïque antique, AIEMA - AOROC 24.2016, La Mosaïque Gréco-Romaine IX and Der Kleine Pauly.

Journal of Mosaic Research

ISSN 1309-047X

E-ISSN 2619-9165

Nato Cad. No: 14 Kat: 1

12.matbaa

34418 Seyrantepe / Kağıthane-İstanbul

Tel: +90 (212) 281 25 80; www.onikincimatbaa.com

Certificate No: 33094

Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları

Bursa Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi

Serisi - 3

JMR - 11

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
University Rector / Rektör

AIEMA TÜRKİYE

Director / Direktör

Associated Director / Yardımcı Direktör

Yönetim Kurulu Üyesi/ Board Member

JMR SÜRELİ YAYINI

Editor / Editör

Assistant Editor - Redaction / Yardımcı Editör - Redaksiyon

Journal Secretaries / Dergi Sekreterleri

BU DERGİNİN HAKEM KURULU

AIEMA - Türkiye, Antik Çağ'dan Bizans dönemine kadar uzanan zaman süreci içerisindeki mozaikler hakkında bilimsel çalışmalar yapmayı, bu mozaikleri tanıtmayı ve söz konusu mozaikler hakkında bir mozaik veri bankası oluşturmayı amaçlayan bir araştırma merkezidir. AIEMA'ya bağlı olarak, Türkiye mozaiklerinin en iyi şekilde sunumu, bu merkezin işleminin nihai hedefidir. Türkiye mozaik veri bankası ve Türkiye mozaiklerini de içeren bir Corpus hazırlanması çalışmaları, merkezin faaliyetlerinden bazılarıdır. Ayrıca, merkezin, antik mozaikler hakkında özgün çalışmaları içeren JMR (Journal of Mosaic Research) adında bir süreli yayını vardır.

JMR (Journal of Mosaic Research) Dergisi, her yıl Bursa Uludağ Üniversitesi Mozaik Araştırmaları Merkezi tarafından, mozaikler konusunda yayınlanan uluslararası bir dergidir. Bu derginin amacı, mozaikler hakkında eleştirel bir analiz, yorumlama, mozaik ve onunla ilgili konuların sentezi ile bilimsel çalışmalar için bir platform oluşturmaktır. Derginin temel konusu, Türkiye mozaikleri ve Türkiye mozaikleriyle ilişkili mozaiklerdir. Bunun yanında, dergi yaratıcı ve özgün mozaik araştırmaları içeren diğer mozaiklerle ilgili makaleleri de kabul etmektedir. Ayrıca dergide, mozaikler hakkındaki makalelerle birlikte, kitap tanıtımları ve haberler de bulunmaktadır.

JMR hakemli bir dergidir. Makaleler İngilizce, Almanca, Fransızca ve Türkçe dillerinde yazılabilir. Dergide yayınlanan makalelerin sorumluluğu makale sahiplerine aittir.

JMR, 2009 yılından itibaren EBSCO tarafından tam metin olarak, 2014 yılından itibaren TÜBİTAK - ULAKBİM Sosyal Bilimler veri tabanları tarafından ve 2016 yılından itibaren ise Clarivate Analytics (Thomson Reuters) - Emerging Sources Citation Index (ESCI) tarafından taranmaktadır. Makaleler, Crossref'ten alınan DOI numarası ile yayınlanmaktadır.

JMR, her yıl Kasım ayında yayınlanmaktadır.

Mozaik Araştırmaları Merkezinin izni olmaksızın JMR'nin herhangi bir bölümünün kopya edilmesine izin verilmez. JMR'de makalesi yayınlanan her yazar makalesinin elektronik ve basılı halinin yayınlanmasını kabul etmiş, böylelikle telif haklarını JMR'ye aktarmış sayılır.

Bu dergideki makalelerde kullanılacak olan kısaltmalar Alman Arkeoloji Enstitüsü yayın kuralları, Bulletin de l'Association internationale pour l'Etude de la Mosaïque antique, AIEMA - AOROC 24.2016, La Mosaïque Gréco Romaine IX ve Der Kleine Pauly dikkate alınarak yapılmalıdır.

For detailed information please visit website / Detaylı bilgi için lütfen web sitesini ziyaret ediniz:

<http://arkeoloji.uludag.edu.tr/JMRe/>

Address / Adres:

Bursa Uludağ University / Bursa Uludağ Üniversitesi
Faculty of Art and Sciences / Fen Edebiyat Fakültesi
Department of Archaeology / Arkeoloji Bölümü
16059 - Görükle / BURSA - TÜRKİYE

Tel & Fax: + 90 224 2941892

E.mail : mosaicsjournal@gmail.com

aiematurkey@uludag.edu.tr

Facebook: @journalofmosaicresearch

Instagram: @journalofmosaicresearch

Twitter: @mosaicresearch

José María Blázquez Martínez in memoriam (1926-2016)

José María Blázquez Martínez (Professor of Ancient History and Fellow of the Spanish Royal Academy of History) passed away on March 26, 2016, in the city of Madrid (Spain) after a full life devoted to teaching, scientific research and the spread of antiquity; and leaving all of us -who have had the immense fortune to enjoy his mastership and overwhelming personality-, with an immense sadness.

Prof. Blázquez graduated in Philosophy and Letters from the University of Salamanca in 1951 and defended his PhD in the Complutense University of Madrid in 1956. During the next decade, Prof. Blázquez continued his training under the supervision of Prof. Pallottino at the University of La Sapienza in Rome and, granted by the DAAD, at the University of Marburg, under the supervision of Prof. Matz and Prof. Drerup. Subsequently he made other successful research stays at the University of Tel Aviv, the British Academy of Rome, the University of Catania, and in the German Archaeological Institute branches at Istanbul, Damascus and Riyadh. In this regard, Prof. Blázquez always defended the importance of international networks that, through academic contact with other schools and colleagues, conceived as essential for personal development and the progress of scientific research.

After this intense formative period, José María Blázquez obtained a position as Professor of Ancient History at the University of Salamanca (1966-) and shortly after at the Complutense de Madrid (1969-), where he was designated as Professor Emeritus. At the same time, he was an active member of the former Institute of Archaeology "Rodrigo Caro" (CSIC), that he directed during more than ten years (1973-1985). Finally, in recognition to his academic trajectory, Professor Blázquez was elected as a Fellow of the Spanish Royal Academy of History. In all these institutions Prof. Blázquez developed a brilliant contribution to the promotion of Ancient History in Spain, especially important was his capacity for mentoring (he supervised more than 40 PhDs during his academic life) large teams of teachers and researchers, that obtained several tenured positions in different universities and academic institutions. He was also a prolific author publishing many handbooks and monographs that are authentic milestones in history the Spanish scholarship (i. e. *La Romanización, Historia social y económica. La España Romana. Economía de la Hispania romana*, Bilbao, 1978, *Historia de España Antigua, I. Protohistoria*, Madrid, 1980; *Historia de España Antigua II. Hispania romana*, Madrid, 1978). Largely influential was also his leadership in the direction of the scientific journals as *Archivo Español de Arqueología* (1973-1987) and *Gerión* (1983-2010). In addition, Prof. Blázquez directed numerous archaeological excavations at Caparra (Cáceres), Cástulo (Jaén), La Loba (Fuenteovejuna, Córdoba), and in the Monte Testaccio (Rome).

By virtue of its training and its wide perspective, Prof. Blázquez's research trajectory was the reflection of the scientist dedicated to the study of antiquity, with a masterful management of

diverse written and archaeological sources, always connected with current intellectual debates of all social and human sciences. During his career published more than 37 books, acting of editor in other 9 monographs. He also published 234 articles in the most prestigious, both Spanish and International, scientific journals and several chapters in collective volumes. His research interests covered multiples areas on the study of antiquity: the Phoenician and Greek colonization of the Western Mediterranean, the Late Iron Age communities of the Iberian Peninsula, the study of Pre-Roman religions, the Impact of primitive Christianity in the Late Roman Empire, and, of course, the ancient economy of Roman Spain, with an special focus on the exports of *Baetican* olive oil.

Finally, we would like to highlight his research on Roman mosaics, whose first publication dates from 1975 - "Arte y Sociedad en los mosaicos del Bajo Imperio" [Art and Society in the mosaics of the Late Roman Empire] *Bellas Artes* 75, 1975, pp. 18-25 -soon followed by- "Mosaicos romanos del Bajo Imperio" [Roman mosaics of the Late Empire], *Archivo Español de Arqueología* 50-51, 1977, pp. 269-293., In this regard, Prof. Blázquez continued the a research line previously initiated by his teacher Prof. Antonio García y Bellido. Since 1976 to 1996, Prof. Blázquez promoted and directed the Corpus of Mosaics of Spain, within the framework of the international project sponsored by the AIEMA. Through this monumental labor, Prof. Blázquez contributed to establish the study of Roman mosaics as an authentic sub-discipline in the field of the Spanish Classical archaeology.

The obtention of several I+D Research projects, funded in competitive calls by the Spanish Ministry of Science (acting as Principal Investigator from 1976 to 1997) and an International Project of the Joint Hispanic-American Committee, with the University of West-Lafayette, Purdue (Indiana-USA), allowed Prof. Blázquez to create a permanent research team on the study of Roman mosaics. This team, which I (Prof. Neira Jiménez) am honored of have been part, managed the realization of the above mentioned *Corpus de Mosaicos de España* (CME), a work continued afterwards by its dear colleague, Dr. Guadalupe López Monteagudo (CSIC). In addition to the publication of 12 volumes of the CME, he presented numerous papers on the Hispanic, African and Near Eastern Roman mosaics in the most prestigious conferences on these topics, such as the International Congresses organized by the AIEMA or *L'Africa romana* conference, organized by the Centro di Studi sull'Africa Romana of the Università degli studi di Sassari, as well as in countless courses and seminars in other institutions and universities, such as the Roman Mosaic Seminar of the UC3M, to which he attended every year, without missing any of the 9 editions celebrated.

Prof. Blázquez was a firm believer in the work developed by AIEMA, having been named member of Honor of this scientific association. He also formed part of the editorial board of the Journal of Mosaic Research, where he published various articles, and presented papers in both the 11th International Colloquium on Ancient Mosaics, held in Bursa on 2009, and in the 5th Colloquium of AIEMA Turkey, held in Kahramanmaraş on 2011. Prof. Blázquez was a true lover of Turkey.

Prof. Blázquez was an unavoidable reference in the international scholarship on ancient mosaics, many colleagues who share our pain remember his vitality even in the XIII. AIEMA Congress held in Madrid on September 2015, where he gave the inaugural conference. As a testimony of his enthusiasm for the study of ancient mosaics, he was already thinking of traveling to the next AIEMA Congress scheduled for 2018 in Cyprus. Proof of his infinite generosity, he prepared

tirelessly until the end of his days a text on Diana in the mosaics of Roman Spain for X SMR, held in September 2016 at Universidad Carlos III de Madrid.

His decisive contribution to the study of antiquity has earned him numerous recognitions from many international academic institutions and associations: Fellow of German Archaeological Institute (1968), Board member of the L'Association Internationale d'Epigraphie grecque et latine (AIEGL), Member of the Hispanic Society (1974); Fellow of the Academy of Arts and Archaeology of Bologna (1980), Fellow of the Spanish Royal Academy of History (1990), Fellow of the New York Academy of Sciences (1993), Fellow of the Academia Nazionale dei Lincei (1994), Fellow of the Fine Arts Academy of Santa Isabel de Hungría (Seville) (1995), Fellow of the Real Academia de Bones Letres de Barcelona (1997), or Fellow of the Académie de Aix-en-Provence (1999), among others. He also received many prizes as the Franz Cumont prize from the Académie Royale de Belgique (1985), the Great Silver medal of Archaeology from l'Académie d'Architecture de Paris (1987), or the Cavalli d'Oro prize from Venice (2003). Prof. Blázquez was named *doctor honoris causa* by the universities of Valladolid (1999), Salamanca (2000), Bologna (2001), León (2005), and Universidad Carlos III de Madrid (2015), and received the *Orden del Mérito Civil*, one of the highest recognitions granted by the Spanish govern.

He was a genius as scholar, but also a genial person. For both reasons, colleagues, students, and friends of many countries, that have the fortune of meet Prof. Blázquez during his life, feel a great emptiness for the loss of our dear teacher.

Prof. Dr. Mustafa Şahin
Bursa Uludağ University

Prof. Maria Luz Neira Jiménez
Universidad Carlos III de Madrid

Archaeology / Arkeoloji

1 Simonetta ANGIOLILLO

A New Mosaic Workshop in South Sardinia?

Güney Sardunya'dan Yeni Bir Mozaik Atölyesi?

9 Oktay DUMANKAYA

Room and Corridor Mosaics from the Ancient City of Germanicia and its Iconographic Assessment

Germanicia Antik Kentine Ait Oda ve Koridor Mozaiği ve İkonografik Değerlendirmesi

27 Maria de Jesus DURAN KREMER

From the Roman Mosaic to the Portuguese Pavement: Continuity of an Artistic Expression in Time and Space

Roma Çağı Mozaiğinden Portekiz Döşemesine: Sanatsal Dışavurumun Zaman ve Mekân İçerisinde Devamlılığı

41 Mercedes DURÁN PENEDO

Iconography Related to the Mineral-Medicinal Waters in Hispanic Mosaics in Castilla, Aragón and Navarra

Castilla, Aragón ve Navarra'da Yer Alan İspanyol Mozaiklerindeki Mineral-Tıbbi Sularla İlgili İkonografi

- 63 Zaraza FRIEDMAN
The Boat Depicted in the Yakto Thalassa Mosaics: Is it a Dug-Out?
Yakto Thalassa Mozaiklerinde Betimlenen Tekne: Bir Kano mu?
- 79 Amir GORZALCZANY - Baruch ROSEN
Tethering of Tamed and Domesticated Carnivores in Mosaics from the Roman and Byzantine Periods in the Southern Levant
Güney Levant'ta Roma ve Bizans Çağlarında Yularlanmış Olan Ehil ve Evcil Etoburların Betimlendiği Mozaikler
- 97 Lihi HABAS
Early Byzantine Mosaic Floors of the Church at Ozem, Israel
Ozem Kilisesi'ndeki Erken Bizans Çağı Mozaik Zeminleri, İsrail
- 121 Gülgün KÖROĞLU - Emine TOK
Sinop Balatlar Kazısında Ortaya Çıkarılmaya Başlanan Erken Bizans Dönemi Döşeme Mozaikleriyle İlgili İlk Veriler
First Data on the Floor Mosaics of an Early Byzantine Church Being Excavated Recently in Sinop Balatlar
- 137 Filomena LIMÃO
The “Opusmusium - Roman Mosaics in Portugal” Academic Project: from Teachers’ Lab to Public
Portekiz'deki “Opusmusium- Portekiz'teki Roma Mozaikleri” Akademik Projesi: Öğretmenlerin Laboratuvarından Halka
- 143 Guadalupe LÓPEZ MONTEAGUDO
New Reading of the Mosaic in Noheda (Cuenca, Spain)
Noheda'dan Bir Mozağin Yeniden İncelenmesi (Cuenca, İspanya)
- 149 Maria Luz NEIRA JIMÉNEZ
On the Interpretation of Pothos in a Mosaic from the Antiquities Market with the Representation of Pelops and Hippodameia
Antika Müzayedesinden Pelops ve Hippodameia Betimli Bir Mozaikteki Pothos'un Yorumlanması Üzerine
- 155 Elda OMARI
The Roman Villa of Tirana (Albania) and its Mosaics
Tiran Roma Villası ve Mozaikleri (Arnavutluk)

- 173 Mª Paz PÉREZ CHIVITE
New Documentation Technologies: The “Mosaico de Otoño” of the “Casa del Anfiteatro”, Mérida, Spain
Yeni Belgeleme Teknolojileri: “Amfiteatro Evi’nden Sonbahar Mozaïği”, Mérida, İspanya
- 179 Luigi QUATTROCCHI
Common Aspects of the Mosaics of Sardinia, North Africa and Iberian Peninsula in the Light of Recent Discoveries
Son Araştırmalar Işığında Sardunya, Kuzey Afrika ve İber Yarımadası’nda Bulunan Mozaiklerde Görülen Ortak Özellikler
- 193 M. Pilar SAN NICOLÁS PEDRAZ
Technical and Artistic Aspects of the Roman Mosaic of Castulo (Jaén, Spain)
Castulo Roma Mozaïğinin Teknik ve Sanatsal Açılardan İncelenmesi (Jaén, İspanya)
- 207 S. Sezin SEZER
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği
The Achilles Mosaic of Prusias ad Hypium
- 225 Derya ŞAHİN - Mustafa ŞAHİN
Roma Mizah Anlayışının Roma Dönemi Mozaiklerine Yansıması
Reflections of Roman Humour on Roman Mosaics
- 239 Derya ŞAHİN – Nur Deniz ÜNSAL
Ontario Kraliyet Müzesi’nde Sergilenen Edessa Kökenli Bir Grup Mozaik Pano
A Group of Edessa Oriented Mosaic Panels Exhibited in Royal Ontario Museum
- 257 Felix TEICHNER - Irene MAÑAS ROMERO
The Mosaics from Abicada and Boca Do Rio (Portugal) - A New Perspective Thirty Years Later
Abicada ve Boca Do Rio (Portekiz) Mozaikleri - Otuz Yıl Sonra Yeni Bir Bakış Açısı

- 273 Ivo TOPALILOV
On the Eirene Mosaic from Philippopolis, Thrace
Trakya, Philippopolis Eirene Mozaïği Üzerine
- 287 Federico UGOLINI
A New Insight into the Iconography of the Civitas Classis Mosaic at Sant'Apollinare Nuovo, Ravenna
Ravenna, Sant'Apollinare Nuovo'daki Civitas Classis Mozaïği İkonografisi Üzerine Yeni Bir Bakış Açısı
- 297 Miguel Ángel VALERO TÉVAR
New Representations of the Myth of Pelops and Hippodamia in Roman Mosaic Art
Roma Mozaik Sanatında Pelops ve Hippodamia Efsanesinin Yeni Tasvirleri
- 315 Sebastián VARGAS VÁZQUEZ
Cube Designs in Roman Baetica Mosaics
Roma Çağı Baetica Mozaiklerinde Küp Tasarımları
- 333 Véronique VASSAL
Iconographie et relecture d'une mosaïque gallo-romaine à décor multiple de Vienne (Narbonnaise)
Narbonne'dan Çok Dekorlu Bir Gallo-Roma Mozaïği'nin İkonografi ve Yeniden Okuma Çalışmaları
- Modern Mosaic Studies / Modern Mozaik Çalışmaları**
- 349 Hülya VURNAL İKİZGÜL
The Modernization of Mosaic Art in Turkey
Türkiye'de Mozaik Sanatın Çağdaşlaşması
- Book Review / Kitap İncelemesi**
- 361 Maja KRAMER
Los mosaicos de la Plaza de la Encarnación. Roma a Seville, Guadalupe López Monteagudo.
- 367 David PARRISH
Corpus of the Mosaics of Albania, Vol. 1, Butrint intramuros, Balkans' Mosaic, Marie-Patricia Raynaud - Agron Islami
- 371 Guidelines for Authors / Yazarlar İçin Yazım Kuralları

Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği

The Achilles Mosaic of Prusias ad Hypium

S. Sezin SEZER*

(Received 14 October 2016, accepted after revision 09 August 2018)

Öz

Akhilleus Mozaïği, 1950'li yıllarda Prusias ad Hypium kentinin güney tarafındaki bir tarlada tesadüfen bulunmuştur ve kentteki bir Roma villasının zemininde yer almış olan bir taban mozaïğidir. Çok az bir kısmı korunmuş olan mozaik parçası üzerinde üç adet yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta sol başta Genç Kızlar (παρθένου), ortada Deidameia (Δηδάμεια) ve onun sağında Purrhos (Πύρρο ο[ς]) yazmaktadır. Yazıtlardan da anlaşıldığı gibi bu mozaikte Skyros Adası'nda Kral Lycomedes'in Sarayı'nda Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılması tasvir edilmiştir. Sahnenin sağ üst köşesinde en üstte yazılmış olan Parthenoi yani Antik Yunanca anlamıyla "Genç Kızlar" hikâyesinin geçtiği Lykomedes'in Sarayı'ndaki mozaikte arka planda bulunan Lykomedes'in genç kızlarını ima etse de aslında bu sahnenin bu temayı işleyen ve Parthenoi (Genç Kızlar) olarak adlandırılmış tragedya veya pandomim için yazılmış ve günümüze kadar ulaşmamış bir edebi tiyatro eserinin adı olduğunu bize göstermektedir. Aynı durum Zeugma Akhilleus Mozaïği'nde (Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki) de görülmektedir. Bu sahnenin etrafını dalgalı kurdele bandı çevirmektedir. Bundan sonra mozaïği, günlük hayattan iki sahne olan av ve ziyafet sahnesi çevirmiştir. Mozaik en dışta ise geometrik bir bordür ile sonlandırılmıştır. Prusias ad Hypium Akhilleus mozaïği sahip olduğu stilistik ve ikonografik özellikler itibariyle İS 3. yüzyılın ortalarına ait olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Prusias ad Hypium, Akhilleus, mozaik, Deidameia, Skyros.

Abstract

The Mosaic of Achilles was discovered coincidentally in a field in the southern region of Prusias ad Hypium in the 1950s. It is a floor mosaic situated on the ground of a Roman villa in the city. Only a very small part of the mosaic remains on which there are three inscriptions. These inscriptions involve words Young Girls (παρθένου) on the left, Deidameia (Δηδάμεια) in the middle and Pyrrhus (Πύρρο ο[ς]) on the right. As understood from the inscriptions, this mosaic depicts the discovery of Achilles by Odysseus in King Lycomedes' palace in Skyros Island. The word Parthenoi meaning Young Girls in ancient Greek written at the top of the upper right corner of the scene implies the young daughters of Lycomedes at the background of the mosaic in Lycomedes' palace where the story takes place, however it in fact shows the title of a lost literary drama written about this theme for tragedy or pantomime which did not reach the present day. The same situation applies to the Zeugma Achilles Mosaic (at the house of Quintus Calpurnius Eutykhes). The scene is surrounded by a wavy ribbon band. This is followed by hunting and feast scenes both from daily life. Finally, the outermost border is a geometric one. Due to its stylistic and iconographic characteristics, the Prusias ad Hypium Achilles mosaic is estimated to date back to mid-third century AD.

Keywords: Prusias ad Hypium, Achilles, mosaic, Deidameia, Skyros.

* S. Sezin Sezer, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars, Türkiye. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2844-0513>. E-mail: sezinsezer@hotmail.com

bölümünün konservasyonu yapılmış ve bunlar Müze'nin taş eserler salonunda sergilenmektedir. Mozaïğin; Akhilleus sahnesi, ziyafete hazırlık sahnesi ve av sahnesinden oluşan geri kalan 50,8 m²'lik bölümü 26 panodan oluşmaktadır. Konservasyonu yapılmamıştır ve depoda korunmaktadır³. Müzenin deposunda plakalar halinde üst üste duran bu sahneler üzerindeki tesseralar, dağınık bir halde olduğu ve konservasyon yapılmadan bir bütünlük oluşturmadığı için fotoğraf çekme imkânı mümkün olmamıştır. Dolayısıyla üzerlerinde bir inceleme yapılacak durumda değildir. Bu nedenle söz konusu sahneler Dörner'in 1952 yılında kente yaptığı gezi sırasında çekerek kitabında yayınladığı fotoğraf (Dörner 1952: taf. 10) (Res. 3) üzerinden incelenerek değerlendirilmiştir.

Resim 3
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği, 1952
yılındaki genel görüntüsü
(Dörner 1952: taf. 10).

Mozaïğin ortasındaki merkez panoda Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılması sahnesi tasvir edilmiştir (Res. 4). Merkez panonun etrafını ziyafete hazırlık sahnesi (Res. 5) ve av sahnesinden (Res. 6) oluşan geniş figürlü bir bordür çevirmiştir. Figürlü bordürün etrafı geniş bir geometrik bordür (Res. 7 - 11), (Çizim 1) tarafından çevrilmiştir.

Mozaïğin yapım tekniği: Opus Tessellatum

Mozaïğin ölçüsü: 60,6 m²

Tessera cinsi: Mermer

Mozaikteki tessera renkleri: Krem rengi, kahverengi, yeşil

Mozaikteki 1 dm²'deki tessera sayısı: 50

1. Akhilleus'un, Odysseus Tarafından Ortaya Çıkarılması Sahnesinden Oluşan Merkez Pano (Resim 4)

Mozaïğin merkezinde yer alan ana panonun çok az bir kısmı korunmuştur. Ana panoda, beyaz tesseralarla örülen arka fon üzerinde üç adet yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtlarda, sol başta Genç Kızlar (παρθέναι) ortada Deidameia (Δηίδαμεία) ve onun sağında Purrhos⁴ (Πύρροσ ο[ς]) yazmaktadır. Yazıtlardan da anlaşıldığı

³ Müze'deki çalışmam esnasında hiçbir yardımcı esirgemeyen Konuralp Müzesi Müdürü Sayın Yunus Reyhan Taşçıoğlu'na çok teşekkür ederim.

⁴ Kızıla çalan sarı saçlarından dolayı kralın kızları Akhilleus'a Pyrrha adını vermişlerdir. Bk. Grimal 1997: 43.

gibi bu mozaikte Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılması sahnesi tasvir edilmiştir. Ana panonun sol köşesinde 3/4 profilden işlenmiş genç bir kız yer almaktadır. Üç boyut perspektiften verilen genç kız başını hafifçe kendi soluna doğru çevirmiştir. Genç kızın hemen önüne kocaman bir kalkan yerleştirilmiştir. Vücudunu tamamen kapatan bu kalkanın arkasından yalnızca baş kısmı görülebilmektedir. Kalkanın üzerinde oldukça tahrip olduğundan ne olduğu anlaşılabilen bir tasvir bulunmaktadır. Sahnede güçlü ışık-gölge kullanımı ve resimsel düzenleme görülmektedir. Bu ana panonun etrafını tek sıra halinde dalgalı kurdele bandı çevirmiştir. Kurdelelerin aralarına üç nokta biçiminde doldurma motifleri yerleştirilmiştir. Dalgalı kurdele bandı üzerinde farklı renkte tessera kullanımı ile sağlanan ışık-gölge etkileşimi görülmektedir.

Resim 4
Prusias ad Hypium Akhilleus
Mozaïği ana panosu
(Dörner 1952: taf. 10).

1.1. Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda Saklanan Akhilleus'un, Odysseus Tarafından Ortaya Çıkarılması Sahnesinin Tasvir Edildiği Mozaiklerin Genel İkonografik Özellikleri

Teselya'daki Phthia kentinin kralı Peleus ile deniz tanrıçası Thetis'in oğlu olan Akhilleus dokuz yaşındayken Akhalar'ın kahini Kalkhas, annesi Thetis'e Troia'nın ancak Akhilleus savaşa katılırsa alınabileceğini ama Akhilleus'un Troia önünde öleceğini bildirmiştir. Bu nedenle Yunanlar'ın Troia'ya karşı savaşa gitmesi söz konusu olunca Thetis, Akhilleus'a kadın elbiseleri giydirmiş ve onu Skyros kralı Lykomedes'in sarayında saklamıştır. Akhilleus burada kralın kızlarının hayatını paylaşmış ve dokuz yıl kalmıştır. Akhilleus, Lykomedes'in kızlarından biri olan Deidameia ile birlikte olmuş ve bu birliktelikten oğlu Neoptolemos doğmuştur. Ne var ki kaderi aldatmak için bu kılık değiştirmenin bir yararı olmamıştır. Odysseus kahin Kalkhas'tan, Akhilleus olmadan Troia'nın alınamayacağını öğrenmişti. Kehanetin hemen ardından onu aramaya koyulmuş ve sonunda Akhilleus'un saklandığı yeri öğrenmiştir. Satıcı kılığında girerek Skyros sarayına gelmiş ve orada kadınlar bölümüne sızarak mallarını sunmuştur. Kadınlar nakış araçlarını ve kumaşları seçmişlerdir. Ama Odysseus bu eşyaların arasına değerli silahlar da gizlemiştir. Akhilleus silahları görünce hemen onlara yönelmiştir. Odysseus genç adamı kimliğini açıklamaya ikna etmekte güçlük çekmemiştir (Grimal 1997: 38-39). Odysseus bir kurnazlık düşünmüş ve Lykomedes'in sarayında birdenbire borazan sesleri duyulmaya başlanmıştır. Kralın kızları korku içinde kaçmış iken Akhilleus'un savaşçı ruhu ortaya çıkmış ve tek başına kalan Akhilleus silah istemiştir. Böylece Akhilleus'un savaşçı eğilimi artık bastırılmamıştır (Grimal 1997: 39).

Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılması olayı Akhilleus'un Troya savaşına katılmadan önceki bilinen en erken serüvenidir. Homeros'un İlyada'sında anlatılmayan bu hikâye İS 1. yüzyılda yaşayan Latin şair Publius Papinius Statius'un "*Achilleis*" adlı bitmemiş bir epik şiirinden bilinmektedir (Trimble 2002: 230; Görkay 2015: 65). Bu konunun İÖ 5. yüzyıl ve 4. yüzyılda Grek sanatında işlendiğini edebi kaynaklardan öğrenebilmekteyiz. Pausanias (Paus. I, 22, 6) ressam Polygnotos'un, Akhilleus'u Lykomedes'in kızları arasında resmettiğini aktarmıştır. Yine Plinius (Plin.nat. XXXV, 134) İÖ 4. yüzyıl

sanatçısı Athenion'un yaptığı Akhilleus'un, Odysseus tarafından bulunduğu anı gösteren ve altı figürü içeren bir resmi olduğu bilgisini vermiştir (McCann 1978: 68). Bu konunun en erken örneklerinin İS 1. yüzyılda Pompei'deki duvar resimleri⁵ üzerinde tasvir edilmiş olduğu görülmektedir.

Antik dönemde oldukça sevilen bir konu olan Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılmasının mozaiklerde (Tablo 1) duvar resimlerinde (bk. dipnot 5), lahitlerde⁶ ve sanatın diğer dallarında da (Weitzmann 1979: nr. 208, 211-212, 237; Kossatz-Deissmann 1981: nr. 166-175) işlendiği görülmektedir.

Roma Dönemi'nde mozaik sanatçılarının repertuvarlarında yer alan Akhilleus'un diğer efsanelerinin içinde en çok Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanırken Odysseus tarafından ortaya çıkarılması sahnesi tasvir edilmiştir. Bu konunun işlendiği günümüze kadar gelmiş olan 18 adet duvar ve döşeme mozaïği bilinmektedir (Tablo 1). Bunlar: Pompei duvar mozaïği (İtalya, İS 1. yüzyıl), (Dunbabin 2012: fig. 260); Tipasa mozaïği (Cezayir, İS 4. yüzyıl), (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 117; Ling 1998: fig. 60); Nimes mozaïği (Fransa, İS 2. yüzyıl.), (Houix vd. 2011: fig. 19); Saint-Romain-el-Gal mozaïği (Fransa, İS 2. yüzyıl), (Delbarre vd. 2008: fig. 4); Orbe-Bosceaz mozaïği (İsviçre, İS 2. yüzyıl), (Ling 1998: fig. 51; Delbarre vd. 2008: figs. 5-6); Thysdrus-El Jem mozaïği (Tunus, İS 2. yüzyıl), (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 123; Delbarre vd. 2008: fig. 7); Ptolemais (Libya, İS 3. yüzyıl.), (Houix vd. 2011: 461); Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaïği (Türkiye, İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Delbarre vd. 2008: fig. 2; Önal 2009: res. 35); Shechem-Nablus mozaïği (Filistin, İS 3. yüzyılın ortaları), (Dauphin 1979: pl. 2 C); Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaïği (Türkiye, İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 90); Palmyra mozaïği (Suriye, İS 3. yüzyıl ortaları - 4. yüzyıl başları), (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 120; Delbarre vd. 2008: fig. 3); Caesarea-Cherchel mozaïği (Cezayir, İS 4. yüzyıl.), (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 118); Sparta mozaïği (Yunanistan, İS 4. yüzyıl), (Waywell 1979: fig. 39; Kossatz-Deissmann 1981: nr. 124); Kourion mozaïği (Kıbrıs, İS 3. yüzyıl ya da 4. yüzyıl), (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 127); Pedrosa de la Vega (Villa de la Olmeda) mozaïği (İspanya, İS 4. yüzyıl), (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 121; Dunbabin 1999: fig. 161; Delbarre vd. 2008: fig. 8); Santisteban del Puerto mozaïği (İspanya, İS 4. yüzyıl), (Delbarre vd. 2008: 37; Blázquez 2011: fig. 8); Keynsham mozaïği (İngiltere, İS 4. yüzyıl), (Cosh - Neal 2001: fig. 1; Delbarre vd. 2008: 37); Brading mozaïği (İngiltere, İS 4. yüzyıl.), (Beeson 1997: fig.1)'dir.

Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılmasını konu alan mozaikler üzerindeki bu sahnenin farklı bölgelerde yer alan versiyonları (Tablo 1) ile tamamen aynı olanlar bulunmasa da çoğu ortak özelliklere sahiptir. Buna göre uzaktan da olsa bu sahnelerin temelinde ortak bir modelin yattığı öne sürülebilir. Bu sahnelerin genelinde benzer bir şema olmasının yanı sıra bazı farklılıkların da

5 Pompei'de bu konunun işlendiği toplam 11 adet duvar resmi günümüze gelmiştir. Bunlar: Casa dei Dioscuri (VI.9.6-7), Domus Uboni (IX.5.2), Domus Postumiorum (VII.4.4), Casa dei Vettii (VI.15.1), Casa di Modesto (VI.5.13), Casa di Sirico (VII.1.25 ve 47), Casa delgi Epigrammi (V.1.18), Casa della Caccia Antica (VII.4.48), Casa della Fontana d'Amore (IX.2.7), Casa del Centauro (VI.9.3-6), Casa d'Apolline (VI.7.23)'dir. Bk. Trimble 2002: 246, dipnot 58); McCann 1978: 69 fig. 74; Kossatz-Deissmann 1981: nr. 105-116; Zimmermann-Ladstatter 2011: 84-85 res. 127, 3.

6 Özellikle 2. yüzyıldaki Roma lahitleri üzerinde oldukça popüler bir konudur ve kaynağının duvar resimleri olduğu düşünülmektedir. Bk. Budde - Nicholls 1964: 102-103 nr. 162 pl. 56; McCann 1978: 67-69 figs. 72-73; Kossatz-Deissmann 1981: nr. 128-165; Walker 1990: 21 nr. 13 pl. 5; Angelicoussis 1992: 88-90 nr. 66 fig. 277; Koch 2001: 142-143 res. 54; Zanker - Ewald 2012: 285-287 nr. 1.

bulunduğu görülmektedir. Bu konunun işlendiği ve tüm sahnenin korunmuş olduğu örnekleri incelediğimizde sahnede genellikle Akhilleus merkezde olmak üzere onun etrafını saran figürlerin Skyros kralı Lykomedes, Akhilleus'un eşi Deidameia, kralın diğer kızları, Odysseus ve askerler olduğu görülmektedir⁷. Bunun yanı sıra bazı örneklerde bu sahneye Diomedes ve borazan çalan bir asker de dahil edilmiştir⁸. Şüphesiz bu durum mozağin yapılacağı mekânın boyutlarıyla alakalı olmalıdır. Yine örneklerin bazılarında figürlerin kimlikleri, başlarının üzerine yazılmış olan yazıttan açıkça bilinmektedir⁹. Bazen de arka planda Lykomedes'in Sarayı'nın mimarisi yansıtılmıştır¹⁰.

2. Figürlü Bordür

2.1. Ziyafete Hazırlık Sahnesi (Resim 5)

Ana panonun etrafı geniş bir figürlü bordür ile çevrilmiştir. Dört tarafında da farklı konulara yer verildiği anlaşılan bordürün bir kenarında ayakta duran dört adet figür tasvir edilmiştir. Bu, bir ziyafete hazırlık sahnesi olmalıdır.

Sol baştaki birinci kadın figürü ayakta durmaktadır ve giyimlidir. Ayak bileklerine kadar uzun tunik üzerine himation giymiştir. Himationun kenarları kalın şeritlerle süslenmiştir. Gövdesi hafifçe sağa dönük iken başı ise kendi soluna dönüktür. Başına bitkisel bir çelenk yerleştirilmiştir. Sağ kolunu yukarıya doğru kaldırmış ve yana açmıştır, sol kolu tahrip olmuştur. Soldan ikinci kadın figürü ise ayak bileklerine kadar uzun bir tunik üzerine himation giymiştir. Himationun kenarları kalın şeritlerle süslenmiştir. Gövdesi hafifçe soluna dönük iken başı ise kendi sağına dönüktür. Başına bitkisel bir çelenk yerleştirilmiştir. Her iki kolunu dirsekten bükerek öne uzatmıştır ve elinde taşıdığı tepsi içerisinde muhtemelen et (?) bulunmaktadır. Soldan üçüncü kadın figürü de ayak bileklerine kadar uzun tunik üzerine himation giymiştir. Himationun kenarları kalın şeritlerle

Resim 5
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaği
ziyafete hazırlık sahnesi
(Dörner 1952: taf. 10).

7 Bk. Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaği (Delbarre vd. 2008: fig. 2; Önal 2009: res. 35).

8 Bk. Pedrosa de la Vega (Villa de la Olmeda) mozaği (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 121; Dunbabin 2012: fig. 161; Delbarre vd. 2008: fig. 8); Palmyra mozaği (Delbarre vd. 2008: fig. 3); Orbe-Bosceaz mozaği (Ling 1998: fig. 51; Delbarre vd. 2008: figs. 5-6); Tipasa mozaği (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 117; Ling 1998: fig. 60); Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaği (Önal 2009: res. 90) ve El Jem mozaği (Delbarre vd. 2008: fig. 7).

9 Bk. Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaği (Önal 2009: res. 90) ve Shechem-Nablus mozaği (Dauphin 1979: pl. 2C).

10 Bk. Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaği (Delbarre vd. 2008: fig. 2; Önal 2009: res. 35); Pedrosa de la Vega (Villa de la Olmeda) mozaği (Kossatz-Deissmann 1981: nr. 121; Dunbabin 2012: fig. 161; Delbarre vd. 2008: fig. 8) ve Sparta mozaği (Waywell 1979: fig. 39; Kossatz-Deissmann 1981: nr. 124).

süslenmiştir. Gövdesi hafifçe sağına dönük iken başı ise kendi soluna dönüktür. Başına bitkisel bir çelenk yerleştirilmiştir. Her iki kolunu dirsekten bükerek öne uzatmıştır ve elinde içerisinde muhtemelen et (?) bulunan bir tepsi taşımaktadır. En sağda yer alan kadın figürü ise ayak bileklerine kadar uzun tunik üzerine bir himation giymiştir. Gövdesi sağ profilden işlenmiştir. Başı ise kendi sağına doğru çevrilmiş ve arkaya doğru döndürülmüştür. Başında bitkisel bir çelenk yer almaktadır. Dirsekten büküğü her iki kolunu öne doğru uzatmış ve yukarı doğru kaldırmıştır. Sol kolu biraz daha yukarıda iken sağ kol daha aşağıdadır. Her iki elinde bir cymbals¹¹ tutmaktadır. Baş ve gövdenin zıt hareketi bir dansa işaret etmektedir. Dolayısıyla bu kadın çaldığı cymbals eşliğinde dans eden bir dansçı olmalıdır.

2.2. Av Sahnesi (Resim 6)

Figürlü bordürün diğer bir kenarında av sahnesi tasvir edilmiştir. Çok az bir kısmı korunmuş olan bu sahnede ayakta duran bir avcı yer almaktadır. Kısa bir tunik üzerine bir khlamys giymiştir. Ayağında çizmeleri bulunmaktadır. Sol ayağı önde sağ ayağı geridedir. Öne doğru hamle yapmıştır. Hareket halinde olduğu için khlamys arkadan uçmuştur. Avcının hemen önünde iki adet hayvan bulunmaktadır. Sahnede çeşitli yeşilliklere yer verilmiştir bu da olayın açık havada geçtiğine işaret etmektedir.

Av sahneleri mozaikler üzerinde İÖ geç 4. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamış¹² ve oldukça sık tasvir edilmiştir¹³.

Resim 6
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği av sahnesi (Konuralp Müzesi Arşivi).

3. Geometrik Bordür (Resim 7-11), (Çizim 1)

Ziyafete hazırlık sahnesinin ve av sahnesinin etrafını yedi adet eşkenar dörtgen oluşmuş yıldız motifinin işlendiği geniş bir geometrik bordür çevirmiştir. Bu yıldızların her kolunun içerisinde yine küçük eşkenar dörtgenler bulunmaktadır. Her bir yıldızın iki yandan birbirleriyle birleşim noktasında bulunan ve yıldızın yedinci kolunu oluşturan eşkenar dörtgenlerin içerisine ayrıca yıldızların

11 Yunan ve Roma'da genellikle bronzdan yapılan iki adet yarım küre şeklindeki birbirine vurularak çalınan bir müzik aletidir; bk. Karatağ 2013: 112; Bu müzik aleti Pompeii'de Cicero Villası'nda yer alan "Şokak Müzisyenleri" mozağında de tasvir edilmiştir; bk. L'Orange - Nordhagen 1960: taf. 8; Fischer 1971: fig. 17; Ling 1998: fig. 6; Dunbabin 2012: fig. 45.

12 Bk. Pella'dan aslan avı mozaïği, Dunbabin 2012: fig. 9; Pella'dan geyik avı mozaïği Dunbabin 2012: fig. 12.

13 Dunbabin 2012: figs. 115-116, 137, 142-143, 147, 160, 169-170, 196.

Resim 7
Prusias ad Hypium
Akhilleus Mozaïği
geometrik bordür
(Konuralp Müzesi
Arşivi).

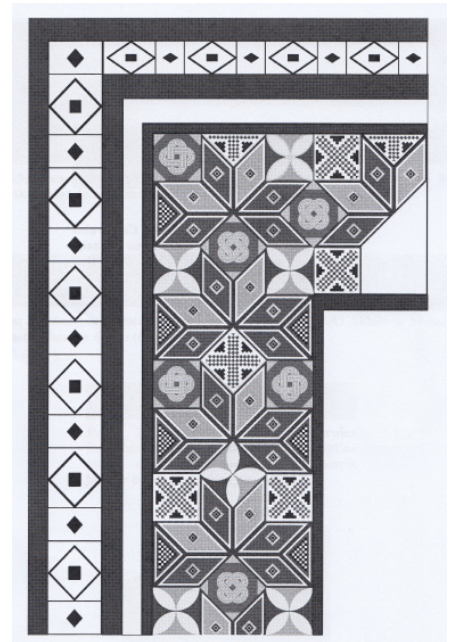
birbirleriyle aralarında kalan kare şeklindeki boşlukların içerisine dönüşümlü olarak Süleyman Düğümü, dört yapraklı rozet ve çapraz biçimde dama tahtası motifi yerleştirilmiştir. Yıldızların üst ve alt kolları arasında kalan üçgen şeklindeki boşlukların içerisinde yine üçgen biçiminde dama tahtası motifi bulunmaktadır.

Dört yapraklı rozetin yaprakları krem rengi iken yaprak aralarındaki boşluklar dönüşümlü olarak kahverengi ve yeşildir. Dama tahtası motifindeki küçük kareler dönüşümlü olarak kahverengi ve yeşildir. Süleyman Düğümü'nde de yine kahverengi ve yeşil renkler mevcuttur. Yıldızın diğer kollarında krem rengi, kahverengi ve yeşil renklere yer verilmiştir. Bordürleri ve motifleri ayıran kalın ve ince düz bantlarda koyu kahverengi kullanılmıştır.

Resim 8
Prusias ad Hypium
Akhilleus Mozaïği
geometrik bordür ayrıntısı
(S. Sezin Sezer).

Çizim 1
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği
Geometrik Bordür (Çizen: Rabia Gören).

Resim 9
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği
geometrik bordür ayrıntısı (S. Sezin Sezer).

Resim 10
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği
geometrik bordür ayrıntısı (S. Sezin Sezer).

Resim 11
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği
geometrik bordür ayrıntısı (S. Sezin Sezer).

Mozaïği en dışta çevreleyen bordürde tek sıra halinde dönuşümlü olarak ilerleyen dar ve geniş metoplara yer verilmiştir. Hem geniş metoplar içerisindeki eşkenar dörđgenlerin ortasında hem de dar metopların içinde kahverengi tesellerle oluşturulan kare ve kare rozetler bulunmaktadır.

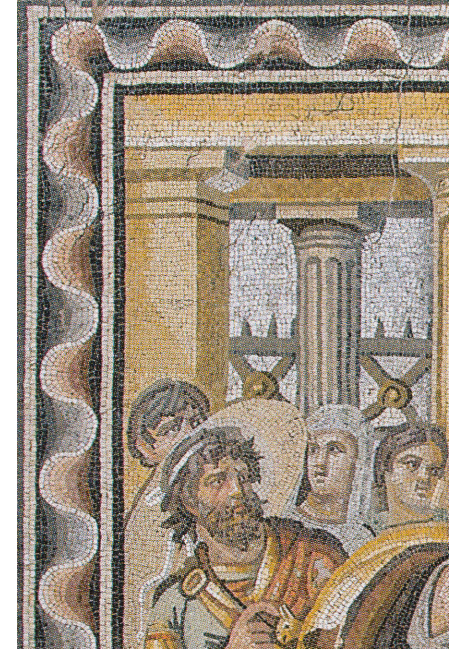

4. Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaiğinin Diğer Mozaikler ile Karşılaştırılması (Tablo 1 - 2)

Pompei'deki Dioscuri Evi'nde (VI.9.6-7), (Trimble 2002: 230 fig. 10.6) yer alan ve üzerinde Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılması sahnesinin tasvir edildiği duvar resminde 3/4 profilden işlenmiş ve bir kalkanın arkasına yerleştirilmiş olan figür ile mekân derinliğinin sağlanması uygulamasını Prusias ad Hypium mozaiğinin Akhilleus sahnesinde de görmekteyiz. Bu durum Hellenistik Dönem sanatının mozaik üzerindeki etkisini göstermektedir.

Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaiği (Res. 12), (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 35) merkez panosunun sol köşesinde 3/4 profilden işlenmiş olan figürün üç boyut perspektiften verilmesi, hemen önüne kocaman bir kalkan yerleştirilmiş olması, yalnızca baş kısmının görülmesi geri kalan kısımlarının bu kalkan ile kaplanmış olması, başını hafifçe kendi soluna çevirmesi, bakışlarını da sola yönlendirmesiyle ve yine merkez panosunun etrafını çeviren dalgalı kurdele bandı üzerinde farklı renkte tessera kullanımı ile ışık-gölge etkileşimi sağlanmasıyla Prusias ad Hypium mozaiğiyle (Res. 13) benzerdir.

Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaiği (Res. 14), (İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 90) ile Shechem-Nablus mozaiği (Res. 15), (İS 3. yüzyılın ortaları), (Dauphin 1979: 21 pl. 2C) ana panolarında yer alan Akhilleus sahnesindeki figürlerin isimlerinin üzerlerinde yazılı olmasıyla, Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaiği (Res. 12), (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 35) ve Shechem-Nablus mozaiği (Res. 15), (İS 3. yüzyılın ortaları), (Dauphin 1979: 21 pl. 2C) ana panolarında yer alan Akhilleus sahnesinin etrafını dalgalı kurdele bandı çevirmesiyle Prusias ad Hypium mozaiğiyle ortak özelliklere sahiptir.

Resim 12
Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus Mozaiği ana pano detayı (Önal 2009: res. 35).

Resim 13
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaiği ana pano detayı (Dörner 1952: taf. 10).

Resim 14
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaiği ana panodan yazıt detayı (Önal 2009: res. 90).

Prusias ad Hypium mozaiğinin ana panosunun etrafını tek sıra halinde çeviren dalgalı kurdele bandının Antiokheia ve Zeugma mozaikleri üzerinde özellikle ana panoyu çeviren bir bant olarak oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Bunlar arasında Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaiği (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 35); Shechem-Nablus mozaiği (İS 3. yüzyıl ortaları), (Dauphin 1979: pl. 2C); Zeugma Aphrodite'nin Doğuşu mozaiği (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 33); Zeugma Orpheus mozaiği (İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Görkay 2015: 87); Antiokheia Oceanus ve Tethys mozaiği (İS 2. yüzyıl), (Cimok 2000: res. 46-47); Antiokheia Revellers ve Hetaerae mozaiği (İS 3. yüzyılın ikinci yarısı), (Cimok 2000: res. 121); Tarsus Ganymedes mozaiği (İS 3. yüzyılın ilk yarısı), (Cimok 2000: res. 145); Tarsus Orpheus mozaiği (İS 3. yüzyılın ilk yarısı), (Cimok 2000: res. 147); Antiokheia Eroslar mozaiği (İS 3. yüzyıl), (Cimok 2000: res. 173); Antiokheia Oceanus ve Tethys mozaiği (Cimok 2000: res. 187) ve Antiokheia balık tutan Eroslar mozaiği (İS 3. yüzyıl), (Cimok 2000: res. 188) bulunmaktadır.

Resim 15
Shechem-Nablus Mozaiği ana pano detayı (Dauphin 1979: pl. 2C).

Resim 16
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaïğine bitişik olan Theonoe Mozaïği'ndeki kadın figürü detayı (Önal 2009: res. 89).

Mozaiklerin üzerindeki tasvirlerden ziyafet hazırlıklarını (Rodgers 2007: 225; 233; Dunbabin 2012: 85 fig. 85) ve ziyafetteki servisleri (Abed 2007: fig. 11; Rodgers 2007: 113; Dunbabin 2012: 135 fig. 137) kölelerin yaptığını görmekteyiz. Gerek ziyafete hazırlık esnasında gerekse ziyafetteki servis sırasında yiyecekleri genellikle tepsi içerisinde taşıdıkları görülmektedir (Abed 2007: fig. 11; Dunbabin 2012: 82, 85 fig. 85). Yine ziyafetlerde müzik yaparak dans eden kişilerin de yer aldığı mozaikler üzerindeki tasvirlerden bilinmektedir (Abed 2007: fig. 11; Rodgers 2007: 233; Dunbabin 2012: 82, 85 fig. 85). Mozaikler ve duvar resimleri (Zimmermann-Ladstätter 2011: res. 232-238) üzerinde tasvir edilen kadın (Dunbabin 2012: 134 fig. 138) ve erkek kölelerin (Dunbabin 2012: 152 fig. 159) Prusias mozaïğindeki hizmetkârlar/köleler ile aynı tarz giysi giydikleri görülmektedir. Kölelerin servis yaparken genellikle başlarına bitkisel bir çelenk taktıklarını yine duvar resimlerinde (Rodgers 2007: 232) görüyoruz. Zeugma Pasiphae ve Daedalos mozaïğine bitişik olan Dionysos mozaïği (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 25) üzerindeki Bakkha figürü ile Antiokheia Maenad ve Satyr mozaïğindeki (İS 2. yüzyılın sonları ya da 3. yüzyılın başları), (Cimok 2000: res. 130) Maenad figürü baş ve vücut hareketlerinin yanı sıra bir *cymbals* çalarak dans ediyor olmalarıyla Prusias ad Hypium mozaïğinin ziyafete hazırlık sahnesindeki *cymbals* çalarak dans eden kadın ile ortak özellikler taşımaktadır. Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaïği ile bitişik olan Theonoe mozaïğinde (Res. 16), (İS 2. yüzyıl-3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 89) Theonoe'nin sağ tarafında yer alan ve olasılıkla *pantomim* oyunu sırasında müzik eşliğinde şarkı söyleyen koroya ait iki kadın figüründen sol baştaki ilk kadın figürü ile Amisos Akhilleus ve Thetis mozaïğinde, Akhilleus-Thetis panosunun bir köşesine yerleştirilmiş olan ve ilkbahar mevsiminin kişileştirilmiş formu olan kadın figürü (Şahin 2004: res. 18), (Res. 17) başlarının hafif soluna dönük oluşu, bakışlarının sola ve karşıya doğru olması, saçlarının alnın ortasında ikiye ayrılıp dalgalı bir şekilde yanlardan arkaya doğru taranıp arkada toplanmasıyla ve başlarına bitkisel bir çelenk yerleştirilmiş olmasıyla Prusias ad Hypium mozaïğindeki ziyafete hazırlık sahnesinde yer alan soldan üçüncü kadın figürü (Res. 18) ile ortak özelliklere sahiptirler.

Resim 17
Amisos Akhilleus ve Thetis Mozaïği'ndeki ilkbahar figürü (<https://tarihvearkeoloji.blogspot.com>).

Zeugma Pasiphae ve Daedalos mozağine bitişik olan Dionysos mozaği (Res. 19), (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res.25) geometrik bordüründe yer alan sekiz kollu yıldızların her iki yandan birbirleriyle birleşim noktasında bulunan eşkenar dörtgenin içerisine çapraz biçimde dama tahtası motifi yerleştirilmesiyle, yıldızların kolları arasında kalan kare şeklindeki boşlukların içerisinde çapraz biçimde dama tahtası motifi bulunmasıyla, mozağin ana panosunun etrafını çeviren geometrik bordürde yer alan meander motiflerinin aralarında bulunan karelerin içerisine Süleyman Düğümü yerleştirilmiş olmasıyla; Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaği (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 35) geometrik bordüründe eşkenar dörtgenlerden oluşan yıldız motifine yer verilmesiyle, mozağin geometrik bordüründe bulunan büyük karelerin ortasında yer alan küçük karelerin içerisine süleyman düğümü yerleştirilmesiyle; Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaği (Res. 20), (İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 90) ana panosunu çevreleyen geometrik bordüründe yer alan meander motiflerinin aralarında bulunan karelerin içerisine çapraz biçimde dama tahtası motifi yerleştirilmesiyle, mozağin geometrik bordüründe

Resim 18
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaği ziyafete hazırlık sahnesindeki kadın figürü detayı (Dörner 1952: taf. 10).

Resim 19
Zeugma Pasiphae ve Daedalos Mozağine bitişik olan Dionysos Mozaği geometrik bordür detayı (Önal 2009: res. 25).

Resim 20
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaği geometrik bordür detayı (Önal 2009: res. 90).

Resim 21
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaği'ne bitişik olan Theonoe Mozaği geometrik bordür detayı (Önal 2009: res. 89).

Resim 22
Antiokheia Revellers ve Hetaerae Mozaği geometrik bordür detayı (Cimok 2000: res.120).

yer alan karenin içerisinde bulunan dairenin merkezindeki eşkenar dörtgenin ortasında dört yapraklı rozet yer almasıyla; Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaïğine bitişik olan Theonoe mozaïği (Res. 21), (İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 87) ana panosunu çevreleyen geometrik bordüründe yer alan meander motiflerinin aralarına yerleştirilmiş olan karelerin içerisinde dönüşümlü olarak Süleyman Düğümü ve çapraz biçiminde dama tahtası motifi bulunmasıyla; Antiokheia Oceanus ve Tethys mozaïği (İS 2. yüzyıl), (Cimok 2000: res. 46-47) geometrik bordüründe yer alan karenin içerisinde bulunan eşkenar dörtgenin merkezindeki dairenin ortasına dört yapraklı rozet yerleştirilmesiyle; Antiokheia Revellers ve Hetaerae mozaïği (Res. 22), (İS 3. yüzyılın ikinci yarısı), (Cimok 2000: res. 120-121) geometrik bordüründe eşkenar dörtgenlerden oluşan yıldız motifine yer verilmesiyle, sekiz adet eşkenar dörtgenden oluşan yıldızların her kolunun içerisine yine küçük eşkenar dörtgen yerleştirilmesiyle, yıldızın kolları arasında kalan kare şeklindeki boşluğun içerisinde üçgen biçiminde dama tahtası motifi bulunmasıyla; Amisos Akhilleus ve Thetis mozaïğinin geometrik bordüründe (Şahin 2004: res. 25-26) yer alan eşkenar dörtgenlerin içerisindeki dama tahtası motifinde farklı renk tessera kullanımı ile üç boyutlu derinliğin oluşturulmasıyla Prusias ad Hypium mozaïği ile benzerdir.

5. Sonuç

Bir Roma villasının zemin döşemesi olduğu düşünülen Prusias ad Hypium mozaïğinin *emblemata*'sında, Skyros Adası'nda Kral Lykomedes'in Sarayı'nda saklanan Akhilleus'un, Odysseus tarafından ortaya çıkarılması olayı tasvir edilmiştir. Bu olay, Yunan ve Roma dünyasında oldukça popüler bir *pantomim*¹⁴ oyunu konusudur. Bu sahneyi konu alan mozaiklerin farklı bölgelerdeki 18 örneğini (Tablo 1) incelediğimizde Prusias ad Hypium mozaïğine en yakın örneklerin Anadolu'dan iki Zeugma mozaïği olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Antiokheia ve Zeugma mozaiklerinde mitolojik konulu figürlü sahnelerin etrafını geometrik bordürlerin çevirdiği Hellenistik sanat geleneğini devam ettiren üslubun Prusias ad Hypium mozaïğinde de uygulandığını görmekteyiz.

Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaïği (İS 2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları), (Önal 2009: res. 35) merkez panosunun sol köşesinde 3/4 profilden işlenmiş olan figürün üç boyut perspektiften verilmesi, hemen önüne kocaman bir kalkan yerleştirilmiş olması, yalnızca baş kısmının görülmesi geri kalan kısımlarının bu kalkan ile kaplanmış olması, başını hafifçe kendi soluna çevirmesi, bakışlarını da sola yönlendirmesinin yanı sıra merkez panosunun etrafını çeviren dalgalı kurdele bandı üzerinde farklı renkte tessera kullanımı ile ışık-gölge etkileşimi sağlanmasıyla, geometrik bordüründe sekiz adet eşkenar dörtgenden oluşan yıldız motifine yer verilmesiyle ve yine bordüründe bulunan büyük karelerin ortasındaki küçük karelerin içerisine Süleyman Düğümü yerleştirilmesiyle Prusias ad Hypium mozaïğiyle benzerdir.

Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaïği ile bitişik olan Theonoe mozaïğinde (Res. 16), (İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 89) Theonoe'nin sağ tarafında yer alan ve olasılıkla *pantomim* oyunu sırasında müzik eşliğinde şarkı söyleyen koroya ait iki kadın figüründen sol baştaki ilk kadın figürü ile Amisos Akhilleus ve Thetis mozaïğinde, Akhilleus-Thetis panosunun bir köşesine yerleştirilmiş olan ve ilkbahar mevsiminin kişileştirilmiş

14 Romalılarda bir sahne gösterisi biçimi. Bu tür gösterilerde tek bir oyuncu/dansçı hiç konuşmadan salt hareketlerle bir öyküyü canlandırır bütün rolleri kendi oynardı. Gösteriye şarkıcılar korosu ile küçük bir orkestra eşlik eder. Öyküler tamamıyla mitolojiden veya novella'lardan seçilirdi. Pantomimi bu şekliyle Roma'ya İÖ 22'de Kilikia kökenli Pylades ile İskenderiyeli Bathyllus getirmiştir; bk. Görkay 2015: 158.

formu olan kadın figürünün (İS 3. yüzyıl ortaları), (Şahin 2004: res. 18), (Res. 17) Prusias ad Hypium mozağindeki ziyafete hazırlık sahnesinde yer alan soldan üçüncü kadın figürü (Res. 18) ile ikonografik ve stilistik açıdan olan benzerliği bu kadın figürlerinin aynı modelden kopya edilmiş olduklarına işaret etmektedir. Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus mozaği (İS 2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı), (Önal 2009: res. 90) merkez panoyu çevreleyen geometrik bordürde yer alan meander motiflerinin aralarında bulunan karelerin içerisine çapraz biçiminde dama tahtası motifi yerleştirilmesiyle, yine mozağın geometrik bordüründe yer alan karenin içerisinde bulunan dairenin merkezindeki eşkenar dörtgenin ortasında dört yapraklı rozet yer almasıyla dikdörtgenlerin içerisindeki eşkenar dörtgenlerin içindeki dairenin ortasında Süleyman Düğümü bulunmasıyla, merkez panoda yer alan Akhilleus sahnesindeki figürlerin isimlerinin üzerlerinde yazılı olmasıyla Prusias ad Hypium mozağiyle ortak özelliklere sahiptir. Akhilleus sahnesinin üst kısmında Akhilleus'un kalkanının iki yanında korunmuş olan yazıt (Res. 23) aslında Parthenoi yani Antik Yunanca anlamıyla "Genç Kızlar" olarak tamamlanmıştır. Bu yazıtta bahsedilen "Genç Kızlar" hikâyesinin geçtiği Lykomedes'in Sarayı'ndaki *gynaikieon*'da bulunan ve mozaikte arka planda görülen Lykomedes'in bakire genç kızlarını ima etse de aslında bu sahnenin bu temayı işleyen ve Parthenoi (Genç Kızlar) olarak adlandırılmış tragedya veya *pantomim* için yazılmış ve günümüze kadar ulaşmamış bir edebi tiyatro eserinin adı olduğu kabul edilmiştir (Görkay 2015: 67). Bundan yola çıkarak Prusias ad Hypium mozağında yer alan ana panodaki Parthenoi (Genç Kızlar) yazıtının da (Res. 24) Zeugma örneğinde olduğu gibi bir edebi tiyatro eserinin adı olduğu düşünülebilir.

Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozaği ve Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi Akhilleus mozaği ile Prusias ad Hypium mozaği arasındaki benzerlik bir atölyenin faaliyetini yansıtır ki bu da Zeugma atölyesi olmalıdır. Atölyelerin olasılıkla Akhilleus sahnesi gibi popüler konuları içeren temel şemalardan oluşan bir tür kopya kitap, büyük olasılıkla parşömen üzerine çizilmiş bir çizim serisi mevcut olmalıdır. Ayrıca bu popüler konunun etrafını çeviren bordürlerde ise yine atölyenin geometrik repertuarında yer alan geometrik motifler kullanılmış olmalıdır. Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus mozağının, Prusias mozağının merkez panosuna ikonografik ve stilistik olarak en yakın örnek olması, Prusias ad Hypium mozağının geometrik bordüründe kullanılan geometrik motiflerin Zeugma mozaiklerindeki geometrik bordürlerde de kullanılmış olduğunun görülmesi sonucunda Prusias ad Hypium mozağının Zeugma atölyesinde çalışmış onun geometrik repertuarındaki geometrik motifleri kullanan ve Akhilleus gibi popüler konuyu da kopya kitaptan uygulayan bir gezgin usta tarafından yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı biçimde Amisos mozağında kullanılan motif kombinasyonları özellikle bordür dizaynındaki motiflerin Zeugma mozaikleri ile olan benzerliği nedeniyle Amisos mozağının Zeugma veya civarından gelen bir gezgin usta tarafından yapıldığı kabul edilmiştir (Şahin 2004: 39-40). Yine Amisos mozaği ile Prusias ad Hypium mozaği arasındaki ortak özellikler de bu gezgin usta ifadesini güçlendirmektedir. Dolayısıyla Amisos ve Prusias ad Hypium kentlerinin mozaiklerinde görülen Zeugma etkisi, bu gezgin ustaların Karadeniz Bölgesi'ne gelerek çalıştıklarına işaret etmektedir.

Zeugma mozaikleri ile ikonografik ve stilistik karşılaştırmalarından yola çıkarak Prusias ad Hypium mozağini, İS 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirebiliriz.

Resim 23
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaği ana pano yazıt detayı (Önal 2009: res. 90).

Resim 24
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaği ana pano yazıt detayı (Dörner 1952: taf. 10).

Buluntu Yeri	Tarihi	Ana Pano'daki Figürle- rin Yerleştiriliş Biçimi	Ana Pano'daki Yazıtlar	Ana Panoyu Çeviren Dalgalı Kurdele Bandı	Ziyafete Hazırlık Sah- nesi	Av Sahnesi	Yedi Kollu Yıldız Motifi	Dama Tahtası Motifi	Süleyman Düğümü	Dört Yapraklı Rozet
Pompei (İtalya)	1. yüzyıl									
Tipasa (Kuzey Afrika)	2. yüzyıl									
Nimes (Fransa)	2. yüzyıl									
Saint-Romain-el-Gal (Fransa)	2. yüzyıl sonu									
Orbe-Bosceaz (İsviçre)	2. yüzyıl sonu									
Thysdrus-El Jem (Tunus)	2. yüzyıl sonu									
Ptolemais (Libya)	3. yüzyıl									
Zeugma Poseidon Evi (Türkiye)	2. yüzyıl sonları - 3. yüzyıl başları	X		X					X	
Shechem-Nablus (Filistin)	3. yüzyıl ortaları		X	X						
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi (Türkiye)	2. yüzyıl - 3. yüzyıl ilk yarısı		X					X	X	X
Palmyra (Suriye)	3. yüzyıl ortaları - 4. yüzyıl başları									
Caesarea- Cherchel (Cezayir)	3. yüzyıl ya da 4. yüzyıl başlangıcı									
Sparta (Yunanistan)	4. yüzyıl									
Kourion (Kıbrıs)	4. yüzyıl ilk yarısı									
Pedrosa de la Vega (İspanya)	4. yüzyıl					X				
Santisteban del Puerto (İspanya)	4. yüzyıl									
Keynsham (İngiltere)	4. yüzyıl									
Brading (İngiltere)	4. yüzyıl									

Tablo 1
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği
ile diğeri Akhilleus Mozaiklerinin
Karşılaştırılması.

Buluntu Yeri	Tarihi	Dalgalı Kur- dele Bandı	Kollu Yıldız Motifi	Dama Tahtası Motifi	Süleyman Düğümü	Dört Yapraklı Rozet
Zeugma Pasiphae ve Daedalus Mozaïği.	2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları				X	
Zeugma Pasiphae ve Daedalus Mozaïğine bitişik olan Dionysos Mozaïği (Önal 2009: res. 25).	2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları		X	X	X	
Zeugma Poseidon Evi'ndeki Akhilleus Mozaïği (Önal 2009: res. 35).	2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları	X	X		X	
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaïği (Önal 2009: res. 90).	2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı			X		X
Zeugma Quintus Calpurnius Eutykhes Evi'ndeki Akhilleus Mozaïğine bitişik olan Theonoe Mozaïği (Önal 2009: res. 89).	2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı			X	X	
Zeugma Aphrodite'nin Doğuşu Mozaïği (Önal 2009: res. 33).	2. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları	X				
Zeugma Orpheus Mozaïği (Görkay 2015: 87).	2. yüzyıl- 3. yüzyılın ilk yarısı	X				
Antiokheia Oceanus ve Tethys Mozaïği (Cimok 2000: res. 46-47).	2. yüzyıl	X				X
Antiokheia Revellers ve Hetaerae Mozaïği (Cimok 2000: res. 121).	3. yüzyılın ikinci yarısı	X	X	X		
Tarsus Ganymedes Mozaïği (Cimok 2000: res. 145).	3. yüzyılın ilk yarısı	X				
Tarsus Orpheus Mozaïği (Cimok 2000: res. 147).	3. yüzyılın ilk yarısı	X				
Antiokheia Eroslar Mozaïği (Cimok 2000: res. 173).	3. yüzyıl	X				
Antiokheia Oceanus ve Tethys Mozaïği (Cimok 2000: res. 187).	3. yüzyıl	X				
Antiokheia balık tutan Eroslar Mozaïği (Cimok 2000: res. 188).	3. yüzyıl	X				
Amisos Akhilleus ve Thetis Mozaïği (Şahin 2004: res. 25-26)	3. yüzyıl ortaları			X	X	
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïği.	3. yüzyıl ortaları	X	X	X	X	X

Tablo 2
Prusias ad Hypium Akhilleus Mozaïğinin Geometrik Bordüründe yer alan Motiflerin diğere Mozaiklerle Karşılaştırılması.

Kaynaklar - Bibliography

- Abed 2007 A. B. Abed, "The Birth of the Mosaic in the Mediterranean Basin", A. B. Abed (ed.), *Stories in Stone, Conserving Mosaics of Roman Africa, Masterpieces from the National Museums of Tunisia*, Malibu, 13-30.
- Ainsworth 1842 W. Fr. Ainsworth, *Travels and Researchs in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, London.
- Ameling 1985 W. Ameling, *Die Inschriften von Prusias ad Hypium, IK 27*, Bonn.
- Angelicoussis 1992 E. Angelicoussis, *The Woburn Abbey Collection of Classical Antiquities*, Mainz am Rhein.
- Beeson 1997 A. Beeson, "Achilles on Vectis. A new interpretation of a mosaic panel from Brading, with notes on other Romano-British representations of the subject in mosaic", *Mosaic* 24, 13-16. (<http://www.asprom.org/resources/Brading/AchillesBeeson.html>).
- Blázquez 2011 J. M. Blázquez, "Mythology in Mosaics of Zeugma and Hispania. Similarities and Differences", M. Şahin (ed.), XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu, 16-20 Ekim 2009, Bursa, Türkiye, 137-162.
- Borè 1840 E. Borè, *Correspondance et mèmoires d'un voyageur en Orient I, Prusias*, Paris.
- Budde - Nicholls 1964 L. Budde - R. Nicholls, *A Catalogue of the Greek and Roman Sculpture in the Fitzwilliam Museum Cambridge*, Cambridge.
- Cimok 2000 F. Cimok, *A Corpus Antioch Mosaics*, İstanbul.
- Cosh - Neal 2001 S. R. Cosh - D. S. Neal, "The Corpus of Romano-British Mosaics", *The Bulletin of the Association for Roman Archaeology* 11, 6-8.
- Cramer 1972 J. A. Cramer, *A Geographical and Historical Description of Asia Minor*, Amsterdam.
- Dauphin 1979 C. M. Dauphin, "A Roman Mosaic Pavement from Nablus", *IEJ* 29, No. 1, 11-33.
- Delbarre vd. 2008 S. Delbarre - M. Fuchs - C. A. Paratte, "Achilles on Skyros: Crossing over Architecture, Mosaic and Wall Painting", M. Şahin (ed.) IV. Uluslararası Türkiye Mozaik Korpusu Sempozyum Bildirileri, Geçmişten Günümüze Mozaik Köprüsü, 6-10 Haziran / June 2007 Gaziantep, Bursa, 35-42.
- Dmitriev 2005 S. Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford.
- Dörner 1952 F. K. Dörner, *Bericht über eine Reise in Bithynien. Ausgeführt im Jahre 1948 im Auftrage der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Österreichischen Akademie der Wissenschaften Philosophisch-historische Klasse Denkschriften, Band 75, 1*, Wien.
- Dunbabin 2012 K. M. D. Dunbabin, *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge.
- Fischer 1971 P. Fischer, *Mosaic History and Technique*, London.
- Grimal 1997 P. Grimal, *Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma*, (çev. S. Tamgüç), İstanbul.
- Görkay 2015 K. Görkay, *Geçmişten Günümüze Bir Geçit Zeugma*, İstanbul.
- Gülsevil 1971 İ. Gülsevil, "İznik, İzmit, Konuralp, Karadeniz Ereğlisi ve Amasra'nın Sur ve Kapıları", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni* 311, 17-18.
- Houix vd. 2011 B. Houix - V. Blanc-Bijon - J.Y. Breuil - J. P. Darmon - P. L. De Bellefonds, "Mosaiques á thèmes mythologiques récemment découvertes sous l'avenue Jean-Jaures á Nimes (France)", M. Şahin (ed.), XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu, 16-20 Ekim 2009, Bursa, Türkiye, 458-463.
- Işık 2001 A. Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Ankara.
- Karatağ 2013 M. Karatağ, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü, Yunan-Roma*, Ankara.
- Koch 2001 G. Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, (çev. Z. Z. İlkelen), İstanbul.
- Kossatz-Deissmann 1981 A. Kossatz-Deissmann, "Achilleus", *LIMC* I, 54-69.
- Leonhard 1915 R. Leonhard, *Paphlagonia. Reisen und Forschungen im Nördlichen Kleinasien*, Berlin.
- Ling 1998 R. Ling, *Ancient Mosaics*, Leiden.
- L'Orange - Nordhagen 1960 H. P. L'Orange - P. J. Nordhagen, *Mosaik von der Antike zum Mittelalter*, München.
- Madsen 2009 J. M. Madsen, *Eager to be: Greek Response to Roman Rule in Pontus and Bithynia*, London.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor I-II*, Princeton.
- Marek 2003 C. Marek, *Orbis Provinciarum. Pontus et Bithynia. Die Römischen Provinzen im Norden Kleinasien*, Mainz am Rhein.
- McCann 1978 A. M. McCann, *Roman Sarcophagi in the Metropolitan Museum of Art*, New York.

- Önal 2009 M. Önal, *A Corpus Zeugma Mosaics*, İstanbul.
- Ramsay 2010 W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, New York.
- Rodgers 2007 N. Rodgers, *Life in Ancient Rome People and Places*, London.
- Rollas 1967 A. N. Rollas, *Konuralp-Üskübü Kılavuzu. Guide to Prusias ad Hypium*, İstanbul.
- Sevin 2001 V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara.
- Strobel 2001 K. Strobel, "Prusias am Hypios", *Der Neue Pauly Enzyklopadie der Antike* 10, 492-493.
- Şahin 2004 D. Şahin, *Amisos Mozaigi*, Ankara.
- Taşlıkloğlu 1955 Z. Taşlıkloğlu, "Son Zamanlarda Bulunmuş Olan Birkaç Bithynia Kitabesi", *Bellekten* s19, 81-97.
- Trimble 2002 J. F. Trimble, "Greek Myth, Gender, and Social Structure in a Roman House: Two Paintings of Achilles at Pompeii", *Memoirs of the American Academy in Rome. Supplementary Volumes, Vol. 1, The Ancient Art of Emulation: Studies in Artistic Originality and Tradition from the Present to Classical Antiquity*, 225-248.
- Tuğrul 1962 L. Tuğrul, "Üskübü'den (Prusias) Yeni Kitabeler", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı* 10, 42-48.
- Tunay 1969 M. İ. Tunay, "Konuralp", *İstanbul (Belediye)* 72, 14 - 29.
- Tülek 2009 F. Tülek, "Bitinya-Paflagonya Bölgeleri Mozaik Külliyat 2007 Çalışması", 26. AST 1, 141-146.
- Vermaseren 1987 M. J. Vermaseren, *Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor*, Leiden.
- Vermeule 1968 C. C. Vermeule, *Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor*, Cambridge.
- Walker 1990 S. Walker, *Catalogue of Roman Sarcophagi in the British Museum*, London.
- Waywell 1979 S. E. Waywell, "Roman Mosaics in Greece", *AJA* 83, No. 3, 293-321.
- Weitzmann 1979 K. Weitzmann (ed.) *Age of Spirituality. Late Antiquity and Early Christian Art, Third to Seventh Century*, New York.
- Zanker - Ewald 2012 P. Zanker - B. C. Ewald, *Living with Myths. The Imagery of Roman Sarcophagi*, Oxford.
- Zeyrek - Çelik 2005 T. H. Zeyrek - G. B. Çelik, *Prusias ad Hypium (Kieros), Anadolu'nun Kuzeybatısında Antik Bir Kent. (Konuralp-Üskübü)*, İstanbul.
- Zimmermann - Ladstätter 2011 N. Zimmermann - S. Ladstätter, *Ephesos Duvar Resimleri. Hellenistik Dönemden Bizans Dönemine Kadar*, İstanbul.